

‘Tot een werkzaam leven opgeleid’

Op vrijdag 3 september 1824 arriveert de tweede groep Amsterdamse Aalmoezeniersweeshuis-kinderen in de ‘kinderkolonie’ te Veenhuizen. Een van de wezen mag direct weer terug: zij is arbeidsongeschikt, maar onderdirecteur Jannes Poelman is onverbiddelijk. Susanna Onbekend mag wel blijven. Zij wordt ingeschreven als nummer 353. De vondeling – haar naam verradt het – zal dertien jaar in Veenhuizen wonen. Zij is een van de ruim 8600 personen die tussen 1824 en 1859 verblijven in het ‘landbouwend weeshuis’.

Het was generaal-majoor Johannes van den Bosch die in 1818 twee zaken probeert te verenigen: de zorg voor minvermogenden en de ontginning van woeste gronden in Drenthe en Overijssel. In 1824 woont hij in het huis Westerbeek te Frederiksoord. Hij is voorzitter van de permanente commissie, het bestuur van de Maatschappij van Weldadigheid en de beheerder van de verschillende koloniën. Het begint in 1818 in Frederiksoord: de proefkolonie. Vier jaar later komen de eerste personen in Ommerschans aan: de bedelaarskolonie. Een jaar daarna volgt een plek waar vierduizend – dat aantal wordt nooit gehaald – wezen kunnen verblijven.

Veenhuizen I, er volgen nog twee andere gebouwen, is op dat moment met 145 bij 145 meter mogelijk het grootste gebouw van het land. In het gebouw zijn zalen voor tachtig kinderen, met voor iedere twee zalen een zaalopziener. Jongens en meisjes worden vanzelfsprekend gescheiden. Op dat moment zijn er kinderen van vijf tot ongeveer zestien jaar. Later – de wezen mogen pas weg als er een gereede kans is dat zij in ‘de maatschappij’ een zelfstandig

De kinderkolonie. ‘Tot een werkzaam leven opgeleid’: De wezenopvang in Veenhuizen (1824-1859), *Wil Schackmann* (Atlas Contact, Amsterdam 2016), 395 blz., € 21,99

bestaan kunnen opbouwen – wonen er ook volwassenen, tot tachtigplussers aan toe (wanneer de kolonie allang door het rijk is overgenomen).

Tweeduizend kinderen dicht op elkaar. Werken op het land, voor wie dat kon. Daarnaast natuurlijk onderwijs. Veel kinderen hebben gebreken: schurft, oogontstekingen, besmettelijke ziekten (cholera!) – het tiert welig. Een kwart van de 8602 ingeschreven kinderen overlijdt te Veenhuizen. Dat lijkt veel, is ook veel, maar het gaat wel om kinderen met achterstand. Daartegenover staat dat zesduizend kinderen vertrekken. Het is niet duidelijk hoe het hun is vergaan, of het hun goed is gegaan dankzij of wellicht ondanks hun verblijf in Veenhuizen.

De kinderkolonie beschrijft in korte stukjes de problemen die overwonnen moesten worden: het werken op het land, het onderwijs, de tegenwerking van de weeshuizen, de gezondheidszorg, de voedselvoorziening (aardappelbrood!); niets is vanzelfsprekend als je tweeduizend kinderen moet verzorgen en er altijd te weinig geld is. Hoe goed Van den Bosch het op papier allemaal

heeft geregeld, achteraf wordt duidelijk dat de begroting niet rond te krijgen is met betaling van enkele tientjes per jaar. Keer op keer moet het rijk, aanvankelijk onderhands tussen Willem I en Van den Bosch, bijspringen. Dat is ook de reden waarom de Maatschappij in 1859 de kolonies aan de staat overdraagt.

De kinderkolonie is het derde boek dat Wil Schackmann over de kolonies schreef. Vrijwilligers van het Gevangenis museum bewerkten het archief. Schackmann heeft daar – net als in de voorgaande boeken – chronologisch geordende, korte verhaaltjes van gemaakt. Het zijn *petit histoires*, geen beschouwingen. Het zijn verhalen die de kinderen een gezicht moeten geven, een geschreven gezicht, want er bestaat geen afbeelding van ook maar één kind uit de kinderkolonie. Gelukkig is er wel het archief. Op alledrenten.nl is het intikken van een achternaam voldoende om te kijken of er voorouders zijn die in Veenhuizen of de Ommerschans hebben verbleven. Goed voor een onderwijsproject?

Ger Jan Onrust ■